MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 28: Kraków – u progu niepodległości

Tematyka

Program dotyczy omówienia sytuacji w Krakowie XIX i początku XX wieku, zwłaszcza w wymiarze ukształtowania się specyficznego potencjału miasta do oddziaływania po odzyskaniu przez Polskę niepodległości po 1918 roku. Dyskutanci zastanawiają się nad uwarunkowaniami historycznymi oraz społeczno-ekonomicznymi, które sprawiły, że Kraków zyskał szczególne miejsce i rolę u zarania odradzającej się państwowości polskiej.

!

Wykorzystaj w przygotowaniu swoich wykładów lub lekcji szkolnych poniższe propozycje oraz program:

- cały odcinek: https://youtu.be/5YvmPEmdT3Y
- zwiastun programu: https://youtu.be/NbJtYeYP7Fw

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 28: Kraków – u progu niepodległości

Zagadnienia wstępne

Sugeruje się rozpoczęcie bloku zajęć od swobodnej dyskusji na temat stereotypów dotyczących Krakowa oraz tego z czym Kraków się kojarzy (cechy, wydarzenia, ludzie, zabytki).

Proponuje się, aby prowadzący dokonał bardzo syntetycznego wprowadzenia dotyczącego historii Krakowa, a więc tego jaką pozycję posiadał Kraków w różnych okresach historii Polski – początki państwowości, rozbicie dzielnicowe, Polska Jagiellonów, po utracie statusu stolicy oraz w końcówce XVIII wieku.

Studiowanie mapy ziem polskich XIX wieku, studiowanie mapy Europy Środkowej i zwrócenie uwagi na położenie Krakowa względem Wiednia i innych miast monarchii Habsburgów.

Część 1/3: Kraków na przełomie wieków

Emisja pierwszej części programu: **(0:00–14:30)**

[1] Prusacy na Wawelu, pocztówka W. Kossaka i S. Tondosa, źródło: dziennikpolski24.pl

Zagadnienia do dyskusji i pytania:

1. W którym okresie historii mieliśmy do czynienia z najbardziej istotnym spadkiem pozycji i znaczenia Krakowa? Jakie były tego przyczyny?
2. Obok przedstawiono grafikę, na której ukazano wydarzenie mające miejsce w Krakowie pod koniec XVIII wieku. Co to za wydarzenie i jakie miało ono znaczenie dla Krakowa i Polski? Jacy żołnierze są przedstawieni na tej pocztówce?
3. Co to była Rzeczpospolita Krakowska? Jaki był powód, że akurat Kraków otrzymał taką autonomię w okresie po Kongresie Wiedeńskim? Jak okres funkcjonowania Rzeczpospolitej Krakowskiej wpłynął na rozwój Krakowa i jego znaczenie?

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 28: Kraków – u progu niepodległości

4. Jakie znaczenie dla Krakowa miały pogrzeby bohaterów narodowych oraz wydarzenia takie jak widoczne na grafice sypanie Kopca Kościuszki?
5. W czym objawiało się, że w XIX wieku Kraków stawał się „sercem Polski”?
6. Co takiego wydarzyło się w 1846 roku, że Rzeczpospolita Krakowska przestała istnieć? Jakie to miało znaczenie dla samego Krakowa?
7. Jak Austriacy potraktowali krakowian manifestujących w 1848 roku na Rynku Krakowskim? Przy okazji jakich wydarzeń miało to miejsce?
8. Jakie wydarzenia upamiętnia znajdujący się na Cmentarzu Rakowickim pomnik „Anioł Zemsty” dłuta Konstantego Laszczki?
9. Jakie znaczenie miał Kraków dla Austrii w połowie XIX wieku?

[3]

Anioł Zemsty, kwatera CC/ PŁN, Cmentarz Rakowicki, Autor: Scotch Mist

[2]

Jan Nepomucen Bizański, Sypanie Kopca Kościuszki

10. Obraz poniżej przedstawia tragiczne dla Krakowa wydarzenie mające miejsce w XIX wieku. Co to za wydarzenie z historii Krakowa i kiedy miało miejsce?

Teodor Baltazar Stachowicz - Pożar Krakowa, Rynek Główny, lipiec 1850 [4]

11. Czym charakteryzowała się w Austrii tzw. era Bacha? Jakie znaczenie miała polityka prowadzona w tamtym okresie dla losów Krakowa?

12. Jak z czasem, w trakcie XIX wieku, zmieniał się charakter relacji pomiędzy Krakowem a Wiedniem, będącym stolicą monarchii? Dlaczego Kraków stopniowo zyskiwał na znaczeniu?

13. Co o dziewiętnastowiecznej rzeczywistości może mówić fakt, że krakowianie często określali swe miasto jako mały Wiedeń nad Wisłą?

14. Jak zmiany ustrojowe w monarchii habsburskiej zapoczątkowane w latach 60-tych XIX wieku wpływały na to, co działo się w Krakowie?

15. Co miała oznaczać analogia pomiędzy Galicją a włoskim Piemontem?

16. Dlaczego Kraków, a nie bogatszy i lepiej rozwinięty, położony również w Galicji Lwów, stał się epicentrum polskiego życia narodowego?

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 28: Kraków – u progu niepodległości

Część 2/3:

Czego chcieli krakowianie?

Emisja drugiej części programu: **(14:31–28:59)**

Zagadnienia do dyskusji i pytania:

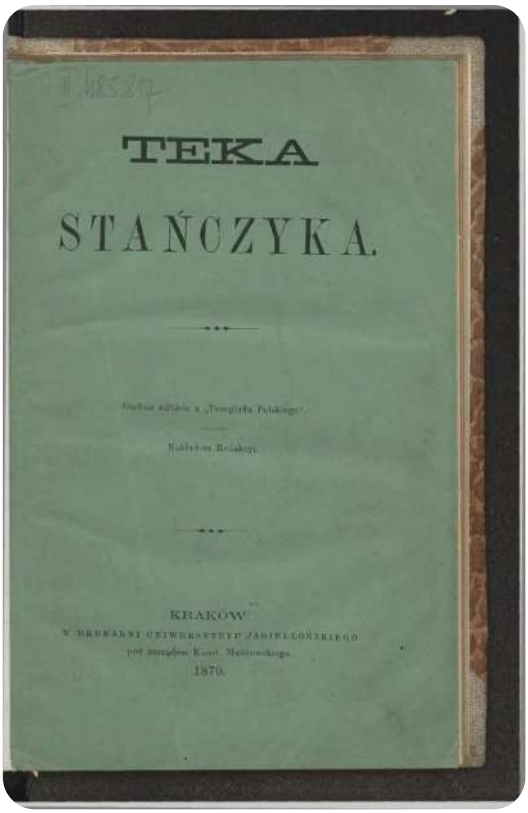
17. Jakie symboliczne znaczenie miało kreślenie przez Stanisława Wyspiańskiego i Władysława Ekielskiego wizji tzw. Akropolis?

18. Czym charakteryzowało się krakowskie środowisko „Stańczyków”? Jaką koncepcję promowali? Co, w przypadku tego stronnictwa, oznaczało odrzucenie „liberum conspiro” i jakimi doświadczeniami było to podyktowane?

19. Jak z perspektywy można oceniać postawę Stańczyków?

20. W budynku Sukiennic w XIX wieku zlokalizowano bardzo istotną z punktu widzenia utrwalania polskości instytucję. O jaką instytucję chodziło?

[5]

Teka Stańczyka, Józef Szujski, Stanisław Koźmian, Stanisław Tarnowski, Ludwik Wodzicki, 1870

[6]

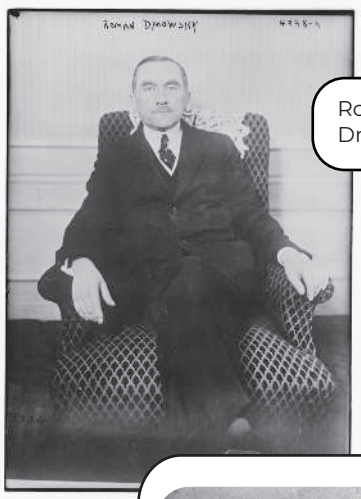
Sukiennice ok. 1880

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 28: Kraków – u progu niepodległości

21. Dlaczego, skoro sama idea powstania teatru miejskiego, noszącego dzisiaj imię Juliusza Słowackiego, była bardzo spójna z wizją reaktywowania polskości i polskiej kultury, Jan Matejko protestował przeciwko jego budowie? O co chodziło w tym sporze?

22. Jakie mogły być przyczyny tego, że już po odzyskaniu przez Polskę niepodległości po 1918 roku, w wielu środowiskach w Krakowie dało się odczuć rozczarowanie i pewną tęsknotę za czasami monarchii habsburskiej?

[8]

Roman Dmowski

23. Jak Roman Dmowski postrzegał życie polityczne Galicji i Krakowa?

24. Co różniło wizje Dmowskiego i Stańczyków?

25. Galicja była miejscem, w którym dosyć swobodnie rozwijał się ruch syjonistyczny. Jakie były jego cele?

26. Kim jest postać przedstawiona na zdjęciu obok? Z jakim ruchem był związany? Jaką koncepcję uczestnictwa Żydów w polskim życiu politycznym propagował?

[9]

Abraham Ozjasz Thon

Teatr Miejski w Krakowie, 1898, fot. I. Krieger, archiwum Teatru im. Słowackiego

[7]

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 28: Kraków – u progu niepodległości

Część 3/3:

W nowej rzeczywistości

Emisja trzeciej części programu: **(29:00–46:24)**

Zagadnienia do dyskusji i pytania:

27. Na grafice obok przedstawiono wpływowego krakowskiego historyka i polityka. Kto to i jaką koncepcję, jeżeli chodzi o ewentualne odrodzenie Polski w wyniku I wojny światowej promował?

28. Z jakimi problemami borykał się Kraków w dwudziestoleciu międzywojennym?

29. Jakie dramatyczne wydarzenia miały miejsce 6 listopada 1923 roku w Krakowie? Jaki był kontekst tych wydarzeń?

[10] Michał Bobrzyński

[11] Pogrzeb robotników ulicą Lubicz

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 28: Kraków – u progu niepodległości

30. Czym wyróżniał się Kraków, jeżeli chodzi o tkankę społeczną, na tle innych polskich miast dwudziestolecia międzywojennego?

31. Jakie podziały występowały w obrębie środowiska żydowskiego w odniesieniu do przyszłościowych koncepcji politycznych?

32. Jakie wymiary miała emancypacja kobiet na przykładzie Krakowa w dwudziestoleciu międzywojennym?

33. Zdjęcie poniżej przedstawia znamienitą działaczkę i aktywistkę na rzecz poprawy sytuacji kobiet w Polsce. Kto to i jakie były jej zasługi?

34. Czym charakteryzowała się szkoła krakowska w architekturze pierwszych dekad dwudziestego wieku?

35. Na zdjęciu budynek znajdujący się przy Rynku Głównym w Krakowie. Co to za budynek i kto był jego architektem? Co o Krakowie tamtego czasu mówi fakt, że budynek taki powstał w takim miejscu?

36. Co stanowiło o dużym potencjale Krakowa w dwudziestoleciu wojennym na tle innych miast polskich?

[12]

Kazimiera Bujwidowa

Fragment linii A-B z widocznym budynkiem Towarzystwa Ubezpieczeniowego "Feniks"

[13]

Podsumowanie

1. Słownik postaci i terminów:

Rzeczpospolita Krakowska (Wolne Miasto Kraków) – funkcjonujące w latach 1815–1846 na mocy decyzji podjętych podczas Kongresu Wiedeńskiego państwo, pozostające pod kontrolą Rosji, Prus i Austrii. Jedynie w początkowym okresie swojego funkcjonowania Rzeczpospolita Krakowska cieszyła się pewną, ograniczoną dawką autonomii, która już od lat 30-tych XIX wieku została prawie całkowicie zredukowana. W 1846 roku, po upadku Powstania Krakowskiego, obszar Rzeczpospolitej Krakowskiej został włączony do Cesarstwa Austrii.

Powstanie Krakowskie – nieudany zryw narodowowyzwoleńczy, mający miejsce w lutym i marcu 1846 roku. Powstanie miało objąć teren wszystkich zaborów, ale ze względu na szybką i represyjną reakcję zaborców oraz zainspirowaną przez Austriaków „Rzeź Galicyjską", czyli wystąpienie chłopstwa przeciw szlachcie, nie miało szansy na rozprzestrzenienie się. Jedynie w Krakowie przyniosła chwilowy, krótkotrwały efekt w postaci wycofania się na kilka dni okupacyjnych wojsk austriackich. Na początku marca 1846 powstanie zostało całkowicie stłumione, a efektem tego, w odniesieniu do Krakowa, było całkowite zniesienie wcześniejszej, ograniczonej autonomii oraz wcielenie Rzeczpospolitej Krakowskiej do Cesarstwa Austriackiego.

Era Bacha – okres rządów Aleksandra von Bacha w Austrii po tłumieniu Wiosny Ludów. Okres ten charakteryzował się modernizacją kraju z inicjatywy rządu centralnego przy równoczesnej polityce represyjnej wobec aspiracji narodowych.

Akropolis (Wawel) – projekt aranżacji Wzgórza Wawelskiego wykonany przez Stanisława Wyspiańskiego oraz Władysława Ekielskiego na początku XX wieku. Koncepcja zakładała przebudowę Wawelu w taki sposób, aby nawiązywać do tradycji, w tym również do tradycji antycznej, ale również stworzyć miejsce, które w odrodzonym państwie polskim będzie mogło stać się nowoczesną siedzibą władz odrodzonej Polski. Nazwa Akropolis odnosi się również do utworu dramatycznego stworzonego przez Stanisława Wyspiańskiego w latach 1903–1904, który jest uzupełnieniem i rozwinięciem samej koncepcji wizualnej.

Stańczycy – ugrupowanie polityczne funkcjonujące w Galicji, począwszy od lat 60-tych XIX wieku, będące częścią ruchu konserwatywnego. Propagowane przez Stańczyków idee wiązały się między innymi z krytyką powstań narodowych jako formy walki o niepodległość oraz pozytywnym zapatrywaniem się na współpracę i funkcjonowanie w ramach Monarchii Habsburskiej.

Abraham Ozjasz Thon – żyjący w latach 1870–1936, mieszkający w Krakowie rabin, będący jednym z czołowych działaczy syjonistycznych.

Michał Bobrzyński – żyjący w latach 1849–1935 polski historyk oraz konserwatywny polityk, działający w ramach stronnictwa „Stańczyków". Uważany jest za jednego z najważniejszych twórców krakowskiej szkoły historycznej.

Krwawy wtorek – 6 listopada 1923 doszło w Krakowie do krwawego stłumienia protestów robotniczych, podczas których to wydarzeń śmierć poniosło ponad 30 osób.

Kazimiera Bujwidowa – żyjąca w latach 1867–1932 aktywistka działająca na rzecz poprawy sytuacji kobiet. Twórczyni pierwszego na ziemiach polskich gimnazjum dla dziewcząt. Dzięki jej działalności i licznym akcjom pod koniec wieku XIX dopuszczono pierwsze kobiety do studiowania na uniwersytecie. Prywatnie żona Odona Bujwida, wybitnego polskiego biologa i bakteriologa, pioniera upowszechniania szczepionek i szczepień.

2. Cele dydaktyczne:

- Poszerzenie wiedzy dotyczącej historii Krakowa (odniesienie do PRK P6S_WG)
- Uświadomienie na czym polega wzajemne przenikanie się historii, kultury i polityki (odniesienie do PRK P6S_WK)
- Rozwinięcie umiejętności analitycznych dotyczących wyciągania wniosków o sekwencji i konsekwencjach wydarzeń historycznych (odniesienie do PRK P6S_UW)

3. Sugerowana literatura uzupełniająca::

J. Purchla, *Matecznik Polski. Pozaekonomiczne czynniki rozwoju Krakowa w okresie autonomii galicyjskiej*, Znak 1992

*Wolne Miasto Kraków w poszukiwaniu nowoczesnośc*i, red. Ł. Klimek, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa 2015

L.A. Zyblikiewicz, *Ludność Krakowa w drugiej połowie XIX wieku. Struktura demograficzna, zawodowa i społeczna*, Historia Iagiellonica 2014

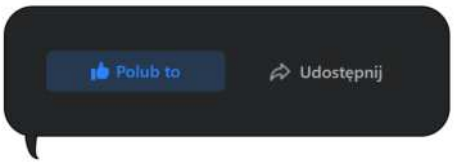
Ł.T. Sroka, *Żydzi w samorządach miast galicyjskich (na przykłdzie Krakowa i Lwowa)*, Krakowskie Studia Małopolskie 2014, nr 19.

T. Budrewicz, R. Stachura-Lupa, *Kraków literacki w XIX wieku*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie 2019

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 28: Kraków – u progu niepodległości

Korzystając z materiałów, nie zapomnij o subskrypcji kanału „**Historia dzieje się!**” na Youtube:
https://www.youtube.com/@historiadziejesie2380
(obok przycisku „subskrybuj” naciśnij też dzwoneczek, by dostawać informacje o nowych odcinkach)

Prosimy – zalajkuj profil Facebookowy „**Historia dzieje się!**” i daj znać innym, jeśli program Ci się podobał (udostępnij):
https://www.facebook.com/Historiadziejesie

Materiały dydaktyczne opracował: dr Konrad Oświecimski
Opracowanie graficzne: Joanna Zawadzka

Publikacja sfinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa” nr projektu NdS/537149/2021/2022, kwota finansowania 873 080 zł (całkowita wartość projektu).

zespół kierujący projektu:
dr Paweł Nowakowski
dr Łukasz Burkiewicz
dr Konrad Oświecimski
mgr Tomasz Konturek

Fundacja Ignatianum

Wykorzystane materiały ilustracyjne:

[1] Prusacy na Wawelu, pocztówka W. Kossaka i S. Tondosa, źródło: dziennikpolski24.pl, https://dziennikpolski24.pl/znikajace-krolewskie-korony-te-najwazniejsze-mamy-tylko-w-postaci-replik/ga/12540148/zd/25781122 (fair use) str.2

[2] Jan Nepomucen Bizański, Sypanie Kopca Kościuszki, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_Nepomucen_Biza%C5%84ski_-_Rising_of_the_Ko%C5%9Bciuszko_Mound_-_MNK_II-a-70_-_National_Museum_Krak%C3%B3w.jpg str.3

[3] Anioł Zemsty, kwatera CC/PŁN, Cmentarz Rakowicki, Autor: Scotch Mist, https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Angel_of_Vengeance_at_Rakowicki_III.jpg (licencja Uznanie autorstwa: © Scotch Mist / Wikimedia Commons / CC BY-SA 4.0) str.3

[4] Teodor Baltazar Stachowicz - Pożar Krakowa, Rynek Główny, lipiec 1850, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Teodor_Baltazar_Stachowicz_-_Po%C5%BCar_Krakowa,_Rynek_G%C5%82%C3%B3wny,_lipiec_1850.jpg str.4

[5] Teka Stańczyka, Józef Szujski, Stanisław Koźmian, Stanisław Tarnowski, Ludwik Wodzicki, 1870, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PL_Teka_Sta%C5%84czyka.djvu#mw-jump-to-license str.5

[6] Sukiennice ok. 1880, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sukiennice_(strona_wschodnia)._ca_1880_(31538867).jpg str.5

[7] Teatr Miejski w Krakowie, 1898, fot. I. Krieger, archiwum Teatru im. Słowackiego, https://teatrwkrakowie.pl/en/archives str.6

[8] Roman Dmowski, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Roman_Dmowsky_LCCN2014709152.jpg str.6

[9] Abraham Ozjasz Thon, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ozjasz_Thon.jpg str.6

[10] Michał Bobrzyński, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Micha%C5%82_Bobrzy%C5%84ski.jpg str.7

[11] Pogrzeb robotników ulicą Lubicz, https://pl.wikipedia.org/wiki/Zamieszki_krakowskie_1923_roku#/media/Plik:Funeral_of_workers_killed_in_Krak%C3%B3w_(1923),_Lubicz_Street.jpg str.7

[12] Kazimiera Bujwidowa, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kazimiera_Bujwidowa_portret.jpg str.8

[13] Fragment linii A-B z widocznym budynkiem Towarzystwa Ubezpieczeniowego "Feniks", https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5957345/obiekty/326637#opis_obiektu str.8